

Hijrojen vieraana: Leyla Jagiella ja sukupuolen moninaisuus islamissa

Teemu Pauha
Helsingin yliopisto

Sir Richard Burton (sit. Whitaker 2006, 78–79), eräs 1800-luvun merkittävimmistä islamin tutkijoista, kuvasi homoseksuaalisten suhteiden yleisyyttä Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa seuraavasti:

In old Mauritania, now Morocco, the Moors proper [in contrast to the Berbers] are notable sodomites; Moslems, even of saintly houses, are permitted openly to keep catamites, nor do their disciples think worse of their sanctity for such licence [...] As in Morocco, so the Vice prevails throughout the old regencies of Algiers, Tunis and Tripoli and all the cities of the South Mediterranean seaboard, whilst it is unknown to the Nubians, the Berbers and the wilder tribes dwelling inland. Proceeding Eastward we reach Egypt, that classical region of all abominations which, marvellous to relate, flourished in closest contact with men leading the purest of lives, models of moderation and morality, of religion and virtue.

Burton nimitti 30. ja 43. leveyspiirien välistä aluetta homoeroottisia runoja 200-luvulla kirjoittaneen Sotadesin mukaan ”sotadiseksi vyöhykkeeksi” ja katsoi homoseksuaalisten suhteiden olevan alueella poikkeuksellisen yleisiä. Monet muut eurooppalaiset kirjoittajat jakoivat Burtonin näkemyksen orientista alueena, jossa queer on normi. Eräs ranskalainen matkaja jopa esitti muslimien olevan luonnostaan biseksuaaleja. (Whitaker 2006, 78–79.)

On hämmästyttävää, kuinka täydellisesti asetelma on kääntynyt vain parissa sadassa vuodessa. Moni näkee nykypäivän Euroopan sukupuolten ja seksuaalisuuksien tasa-arvon edelläkävijänä, johon verrattuna MENA-alue on takapajulaa. Islamilla on yleisesti maine uskontona, joka suhtautuu kokonaisvaltaisen kielteisesti sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin. Vaikka mielikuvat islamin suhteesta sukupuoleen ja seksuaalisuuteen ovat kääntyneet pääläelleen, ne toimivat edelleen peilinä, jota vasten Eurooppa voi rakentaa omaa identiteettiään. Eurooppalaiset ovat aina nähneet hyveen itsessään ja paheen muissa – hyve ja pahe vain ovat muuttaneet muotoaan. (Whitaker 2006, 79–80.)

Yksipuoliset mielikuvat muslimimaailmasta joko queerien halujen vapaana temmellyskenttänä tai homo- ja transfobian tyyssijana johtavat harhaan, ja kertovat enemmän Euroopan itseymmärryksestä ja orientalistisista fantasioista kuin islamista. Kuten yleensä todellisuus on paljon moniulotteisempi.

Queer-muslimien ääni kuuluviin

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien muslimien näkyvyys Suomessa on lisääntynyt selvästi muutaman viime vuoden aikana. Koneen säätiö on tukenut vuodesta 2018 asti Islamia queeristi -hanketta, jonka julkilausuttuna tavoitteena on ”haastaa vallalla olevia käsityksiä islamista monoliittisena cisheteropatriarkaatin ilmentymänä ja tuoda pitkään hiljennetyt queer-muslimiääneet islamiin liittyvän keskustelun keskiöön”.¹ Vuonna 2020 rekisteröitiin ensimmäinen queer-muslimeille suunnattu yhdistys, BuraQ.

Olen omassa työssäni halunnut kiinnittää huomiota queer-muslimien tilanteeseen, koska heihin kohdistuu paljon moniperustaista syrjintää. Queer-muslimit kohtaavat homo- ja transfo비아 – usein sekä uskonnollisessa yhteisössään että laajemmassa yhteiskunnassa. Euroopassa asuvat queer-muslimit ovat pääosin maahanmuuttajataustaisia, jolloin he joutuvat kohtaamaan myös etnisyyteen ja rotuun perustuvaa syrjintää. HLBTI-yhteisöt eivät ole vapaita rasismista ja islamofobiasta, eivätkä nekään siksi aina ole turvallisia paikkoja queer-muslimeille. (Ks. esim. El-Tayeb 2012; Kehl 2020.)

Olen halunnut tuoda islamin queer-tulkintoja esiin myös siksi, että sympatisoin Islamia queeristi -hankkeen pyrkimystä ”haastaa vallalla olevia käsityksiä islamista monoliittisena cisheteropatriarkaatin ilmentymänä”. On yleinen mielikuva, että esimerkiksi homoseksuaalisuuteen tai transsukupuolisuuteen on olemassa jokin tietty ”islamilainen kanta”. Muslimit ovat kuitenkin keskenään erimielisiä lähes kaikista uskonnollisista ja eettisistä kysymyksistä, eikä sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus ole poikkeus (ks. esim. Ali 2006; Kugle 2010). Esittelemällä queer-tulkintoja olen halunnut omalta osaltani haastaa yksipuolisia ja yksinkertaistavia mielikuvia islamista sekä tuoda esille islamilaisen perinteen monimuotoisuutta ja -äänisyyttä.

Toukokuussa 2022 Islamia queeristi -hanke ja BuraQ kutsuivat saksalaisen uskontotieteilijä Leyla Jagiellan Helsinkiin kertomaan kirjastaan *Among the Eunuchs: A Muslim Transgender Journey* (2022). Tämä kirjoitus perustuu Jagiellan kirjan lisäksi hänen haastatteluunsa ja lukutilaisuuteen, jotka molemmat pidettiin Museum of Impossible Forms -kulttuurikeskuksessa 6.5.2022.

Translapsuus Saksassa

Leyla Jagiella on taustaltaan uskontotieteilijä ja antropologi, ja *Among the Eunuchs* -kirja perustuu käsikirjoitukseen, josta oli määrä tulla hänen tohtorinväitöskirjansa. Kirjan pääotsikko viittaa perinteiseen eteläaasialaiseen sukupuolivähemmistöön, josta Intiassa käytetään nimitystä *hijrat* ja Pakistanissa termiä *khwajasarat*. Kuten alaotsikko *A Muslim Transgender Journey* antaa ymmärtää, kirjan aiheena ei kuitenkaan ole *hijra-/khwajasara*-yhteisö sinänsä vaan Jagiellan matka oman paikan löytämiseen transtaustaisena musliminaisena. Lukutilaisuudessaan Jagiella korostaa, että hän ei halua esiintyä *hijra-/khwajasara*-yhteisön edustajana; vaikka cisnormista poikkeava sukupuoli-identiteetti ja muslimius yhdistävät Jagiellaa ja *hijroja*, joiden parissa hän on asunut, Jagiella on hyvin tietoinen etuoikeuksista, joita valkoisuus ja eurooppalaisuus tuottavat hänelle.

Jagiella (2022, 13) aloittaa sekä kirjansa että lukutilaisuuden sanoilla: ”This is a book for the uprooted, the in-betweens, the mixed and the misfits. As such, it is a book for everybody, as we

---

¹ <https://www.islamiaqueeristi.fi/meista/>

live in a world in which more and more people feel a sense of uprootedness, of not fitting in and of drawing inspiration and identity from a wide range of sources.” Lukutilaisuudessa hän toteaa heti perään aloitukseen sisältyvän jännitteen: Meistä jokainen on monien erilaisten kulttuuristen vaikutteiden yhdistelmä. Puhtaita identiteettejä ei ole. Samalla on niin, että jotkut meistä saavat osakseen muita enemmän hyljeksintää ja suoranaista sortoa. Vaikka kukaan ei ole “puhdas” suomalainen (tms.), eräiden suomalaisuus kyseenalaistetaan helpommin kuin toisten.

Jagiellan oma tausta havainnollistaa hyvin identiteetin monimutkaisuutta, ja Jagiella käsittelee-kin sitä perusteellisesti kirjassaan. Hänen sukunimensä on alkujaan puolalainen ja tulee isältä, jonka sukujuuret ovat eri puolilla nykyistä Saksaa, Puolaa ja Liettuaa. Äidin suvun juuret ulottuvat Puolan ja Venäjän kautta Armeniaan. Jagiella itse kasvoi pienessä kaupungissa Saksan maaseudulla. Hänelle annettiin syntymässä kreikkalainen etunimi, koska hänen vanhempansa olivat viehättyneitä Kreikan kulttuurista.

Lukutilaisuudessaan Jagiella kertoo, kuinka varhain herännyt ulkopuolisuuden tunne sai hänet kokemaan yhteyttä turkkilaisiin maahanmuuttajiin kotiseudullaan. Koska he olivat muslimeita, Jagiellakin kiinnostui islamista. Päätös islamiin kääntymisestä kypsyi varhaisessa teini-iässä. Samoihin aikoihin Jagiella huomasi tuntevansa seksuaalista kiinnostusta miehiin. Aluksi hän arveli olevansa homoseksuaali, mutta totesi sitten olevansa identiteetiltään nainen ja haluvansa tulla kohdatuksi sellaisena.

Oman itsen löytämistä hankaloitti se, ettei kasvuympäristö tarjonnut tukea oman sukupuoli-kokemuksen ymmärtämiseen. Transihmisiä näkyi Jagiellan nuoruusajan saksalaisessa mediassa harvoin ja silloinkin vain ”friikkien” rooleissa. Transsukupuolisuus oli vaiettu aihe myös moskeijassa, mutta perjantaisaarnat tekivät selväksi, että sukupuoliä on tasan kaksi eikä samaan sukupuoleen kohdistuva seksuaalinen halu ole hyväksyttävää. Ainoa ohje, jonka moskeijassa sai oman sukupuoli-identiteetin kanssa painiskeluun, oli: rukoile, paastoa ja mene nopeasti naimisiin – naisen kanssa.

Jagiellan mukaan on yleinen ajatus, että muslimiyhteisössä on aivan erityisen hankalaa olla transihminen. Hänen oma kokemuksensa on, että islamissa on omat ongelmansa, mutta translapsuus ei ollut sen vaikeampi muslimiyhteisössä kuin 1980–1990-luvun saksalaisessa yhteiskunnassa yleisemminkään. Sekä kirjassaan että lukutilaisuudessaan Jagiella korostaakin, että kaikki yhteisöt ja yhteiskunnat luovat elämää rajoittavia normeja. Hän ei halua idealisoida mitään tiettyä historiallista tai maantieteellistä kontekstia, vaan ajattelee, että tutustumalla erilaisiin sukupuoli-järjestelmiin voi paremmin tunnistaa niistä kunkin hyvät puolet.

***Hijrat ja khwajasarat* sukupuolivähemmistönä ja uskonnollisena ryhmänä**

Jagiellalle avautui uudenlaisia mahdollisuuksia oman identiteetin pohdintaan 1990-luvulla, kun internetin yleistyminen mahdollisti yhteydet queer-muslimien yhteisöihin muun muassa Ranskassa, Iso-Britanniassa ja Etelä-Afrikassa. Samassa yhteydessä Jagiella sai myös tietää, että Etelä-Aasiassa on vakiintuneita yhteisöjä, jotka koostuvat islamia harjoittavista ihmisistä, joita on syntymässä pidetty miehinä mutta jotka omaksuvat naisellisen identiteetin. Jagiella kertoo päättäneensä tehdä kaksi asiaa heti tilaisuuden tullen: hakeutua sukupuolenkorjaushoitoon ja matkustaa Etelä-Aasiaan.

Hijra tai *khwajasara* on Etelä-Aasiassa tunnettu kolmas sukupuolikategoria, joka vuonna 2009 sai Pakistanissa myös juridisen tunnustuksen. Jagiella katsoo *hijra-/khwajasara*-yhteisön juurien juontavan mogulihovien eunukkeihin, ja itse asiassa urdunkielinen sana *khwajasara* tarkoittaa hovieunukkia. Jagiellan mukaan olisi kuitenkin virhe nähdä *hijrat* ja *khwajasarat* pelkästään sukupuolivähemmistönä; he ovat myös uskonnollinen ryhmä. Perinteisesti *hijrat* ja *khwajasarat* ovat muodostaneet ”koulukuntia” (*gharana*, urdun sanasta *ghar* = ”talo”), joiden jäseneksi liitytään erityisen initiaation kautta ja jotka ovat järjestäytyneet pitkälti samoin kuin islamilaiset suufit tai hindulaiset askeetit. *Hijra-/khwajasara*-yhteisöjä johtavat gurut, jotka myös vastaavat perinteensiirrosta yhteisön sisällä. Hijrojen parissa on sekä muslimeita että hinduja, ja yhteisö onkin tyypillisesti omaksunut vaikutteita molempien uskontojen piiristä. Jagiellan mukaan *hijra-/khwajasara*-yhteisössä elää tarinoita, jotka kytkevät yhteisön osaksi eunukkien pitkää historiaa islamin piirissä. Kun Jagiella (2022, 99) kertoo gurulle Saksassa kokemistaan transfobisista hyökkäyksistä, guru vastaa hänelle: ”You know, child, whatever people say or do to you, never forget that you belong to the people who hold the keys to the holy Ka’aba in Makkah and to the mosque of the Prophet, may peace be upon him and his family, in Madinah.” Tällä guru viittaa eunukkeihin, jotka huolehtivat islamin pyhimpien paikkojen – Mekan ja Medinan moskeijoiden – vartioinnista aina 1900-luvulle asti.

Guru rinnastaa *hijrat* myös enkeleihin, jotka Koraanin mukaan eivät ole sen enempää miehiä kuin naisia. Naisten suuran alun² guru puolestaan tulkitsee tarkoittavan, että ensimmäinen ihminen, Aadam, kantoi itsessään sekä naiseutta että mieheyttä, ja sukupuolten koko myöhempi moninaisuus juontaa juurensa tähän alkuperäiseen androgyniaan.

Länsimaisista sateenkaaritermeistä ”transsukupuolinen” vastaa Jagiellan mukaan parhaiten useimpien *hijrojen* ja *khwajasarojen* kokemusta sukupuolestaan. Heidän joukossaan on kuitenkin myös paljon intersukupuolisia. Osa ei sovi sen enempää trans- kuin intersukupuolistenkaan kategoriaan, vaan asettuu muilla tavoin kaksijakoisen sukupuolijärjestelmän ulkopuolelle.

Hijroilla ja *khwajasaroilla* on oma vakiintunut paikkansa eteläaasialaisessa kulttuurissa. Laulavat ja tanssivat *hijra*-ryhmät ovat perinteisiä esiintyjiä hääjuhlissa. Kaduilla ja julkisissa liikennevälineissä voi nähdä *hijroja* ja *khwajasaroja*, joille annetaan rahaa siunausta vastaan. Jagiellan mukaan Etelä-Aasiassa on laajalla levinnyt ajatus siitä, että jos Jumala ottaa ihmiseltä jotain pois, Hän myös antaa jotain tilalle. Koska *hijrat* ja *khwajasarat* eivät voi perustaa normaaliin tapaan perhettä, heillä on Jumalan lahjana valta siunata ja kirotta. Usko *hijrojen* ja *khwajasarojen* erityisiin voimiin on kuitenkin alkanut tätä nykyä hiipua, mikä on hankaloittanut heidän perinteisiä elinkeinojaan ja ajanut heitä seksityöhön tai rikoksiin.

Lukutilaisuudessa Jagiella kuvaa, kuinka mullistavalta tuntui löytää koko nuoruuden kestäneen ulkopuolisuuden jälkeen yhteisö, jossa kukaan ei pitänyt kummallisena sitä, että hän on yhtä aikaa trans ja muslimi. Myös ympäröivän yhteiskunnan suhtautuminen *hijroihin* oli Jagiellan mukaan mutkatonta. Teoksensa johdantoluvussa Jagiella (2022, 23–24) antaa lämminhenkisen kuvauksen *hijra*-talon asukkaiden ja vastapäisen *madrasan* opiskelijoiden välisestä vuorovaikutuksesta:

---

² Kor. 4:1: ”Ihmiset, pelätkää Herraanne. Hän loi teidät kaikki yhdestä sielusta, jolle Hän loi siitä itsestään parin, ja he lisääntyivät lukuisiksi miehiksi ja naisiksi.” (Jaakko Hämeen-Anttilan käännös)

Right across from us, on the upper floor of the mosque, was a class of teenage boys memorising the recitation of the Holy Quran, all dressed impeccably in white *shalwar kameez*, the typical dress of *madrasa* boys in South Asia. Some of the girls were roughly the same age as the boys on the other side and, as we applied our make-up, would sneak occasional glances over at the boys. Sometimes, one or two of the boys would glance back over at us. There were smiles and suppressed laughter on both sides and, at times, small signs of flirtation. From time to time, the teacher would notice what was going on and tell his students not to pay so much attention to the *hijras* on the other side. [- -] But there was never any genuine tension or discomfort in the air. The *madrasa* students and the pious Quran teacher on the other side were quite used to having a bunch of glamorous third-gender ladies as neighbours, and the *hijras* themselves found nothing unusual in living right next to a mosque.

Yleisesti suopeasta suhtautumisesta huolimatta monelle perheelle on shokki, jos lapsi on *hijra* tai *khwajasara*. Erityisesti alemman tuloluokan perheissä pojat ovat tärkeitä perheen toimeentulolle, joten perheelle voi olla vaikea hyväksyä, jos poikana pidetty lapsi ei olekaan poika. *Hijra-/khwajasara*-yhteisö on tärkeä turvapaikka monelle perheensä hylkäämälle queer-nuorelle.

Queer-muslimit ja queer islam

Kuten on yleisemminkin tyypillistä Etelä-Aasian islamille, *hijrojen* ja *khwajasarojen* uskonnollisuutta on hankalaa sijoittaa sunnalaisuuden, shiialaisuuden ja suufilaisuuden tapaisiin, oppikirjoista tuttuihin kategorioihin. Shiialainen islam on perinteisesti korostanut profeetta Muhammadin perheenjäsenten kärsimiä vääryyksiä ja tulevaa oikeudenmukaisuuden voittoa, mikä on puhutellut marginalisoituja ja haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä. Myös *khwajasarat* ja *hijrat* ovat perinteisesti samaistuneet profeetan perheen koviin kokemuksiin ja viettäneet antaumuksella shiialaisuudelle keskeisiä surujuhlia *muharram*-kuussa. Vain harva heistä kuitenkaan identifioituu shiiksi.

Vierailut suufipyhimysten haudoilla ovat niin ikään keskeinen osa *hijrojen* ja *khwajasarojen* uskonnollisuutta. *Hijrojen* ja *khwajasarojen* tavoin moniin pyhimyksiin liittyy perinteitä, jotka eivät täysin asetu tiukkaan kaksinapaiseen sukupuolijärjestelmään. Kuten pyhimyksen muistopäivää tarkoittavan sanan *urs* etymologia (*urs* = ar. "häät") antaa ymmärtää, pyhimyksen kuolinpäivä edustaa hääpäivää, jolloin pyhimys yhtyy rakastettuunsa, Jumalaan. Erityisesti runoudessa pyhimys vertautuu usein sulhastaan odottavaan morsiameen.

Erityisesti muutaman viime vuosikymmenen aikana islamin piirissä on noussut yhä voimakkaammin esiin ääniä, jotka peräänkuuluttavat islamin puhdistamista kaikesta, mikä ei perustu suoraan Koraaniin ja ensimmäisten muslimisukupolvien elämäntapaan. Näitä, usein salafistiseksi kutsuttuja näkemyksiä ovat levittäneet ennen kaikkea Arabian niemimaan öljyvaltioiden rahoittamat tai niihin muuten kytköksissä olevat tahot. ("Islamilaisten normien salafisoitumisesta", ks. esim. Cesari 2013.)

Salafismi ja sitä lähellä olevat ajatusvirtaukset ovat vaikuttaneet myös *hijrojen* ja *khwajasarojen* tapaan harjoittaa uskontoaan. *Hijrojen* ja *khwajasarojen* uskonnollisuus on perinteisesti yhdistellyt joustavasti elementtejä Etelä-Aasiassa vaikuttavista uskonnollisista virtauksista, mutta

viime vuosikymmeninä eräät heistä ovat omaksuneet eksklusiivisemmän muslimi- tai hindudentiteetin. Huomionarvoinen esimerkki tästä ovat pakistanilaiset *khwajasarat*, jotka ovat liittyneet puritaanista islamin tulkintaa edustavaan *Tablighi Jamaat* -herätysliikkeeseen. Sitouduttuaan *Tablighi Jamaatiin* he ovat luopuneet meikkaamisesta ja alkaneet naisten vaatteiden sijaan pukeutua liikkeen miesjäsenille tyypillisiin valkoisiin vaatteisiin. Osa on myös kasvattanut parran. Tästä huolimatta he kokevat yleisesti, etteivät ole miehiä tai naisia vaan *khwajasaroja*.

Hijrat ja *khwajasarat* eivät suinkaan ole ainoita islamilaisessa kulttuuripiirissä esiintyviä ryhmiä, jotka haastavat kaksijakoista sukupuolijärjestelmää. *Mukhannathun* (yks. *mukhannath*) ovat ihmisiä, joita on syntymässä pidetty miehinä ja jotka myös käyttävät itsestään maskuliinisia pronomineja. Samalla he kuitenkin käyttäytyvät ja pukeutuvat tavoilla, joita ympäristö pitää naisille tyypillisinä. *Mukhannathun* ovat aina olleet osa arabialaisia yhteiskuntia, ja vaikka heitä on ajoittain vainottu, historia tuntee esimerkkejä myös suvaitsevammasta suhtautumisesta. Jagiella mainitsee jyrkkänä islamin tulkintana tunnetun wahhabistin kehittäjän, Ibn `Abd al-Wahabin antaneen *fatwan*, jonka mukaan ei ole sopivaa ottaa *mukhannath*-viihdyttäjiä juhliin esiintymään, mutta heitä voi silti kutsua juhliin vieraiksi, eikä heitä tulisi muutenkaan syrjiä.

Globalisoituvat sukupuolikäsitykset

Globaalin salafismin ja muiden puhdasoppineisuutta vaativien transnationaalisten virtausten lisäksi *hijrojen* ja *khwajasarojen* itseymmärrykseen ovat vaikuttaneet myös länsimaiset käsitykset sukupuolesta. *Hijrat* ja *khwajasarat* eivät perinteisesti ole mieltäneet itseään naisiksi tai transsukupuolisiksi vaan omaksi sukupuolekseen: "There were many *hijras* who understood themselves as having a 'feminine soul' (*zanana ruh*) but whenever I told them that many transgender women in the West want to be seen as real women, they found the idea ridiculous" (Jagiella 2022, 32).

Globalisaation myötä länsimaiset sukupuolidiskurssit ovat kuitenkin levinneet myös *hijrojen* ja *khwajasarojen* parissa, ja yhä useampi heistä on alkanut määritellä itsensä "transsukupuoliseksi" tai "transnaiseksi". *Hijrat* ja *khwajasarat* ovat myös aiemmin olleet transfeminiinejä, mutta *hijra*- ja *khwajasara*-yhteisöt ovat nyttemmin alkaneet initioida myös transmaskuliineja henkilöitä.

Kysyin itse Jagiellalta, kuinka erilaiset tavat ymmärtää sukupuolta vaikuttavat esimerkiksi Iso-Britannian pakistanilais- ja intialaisdiasporan parissa. Jagiellan mukaan Frankfurtissa ja eräissä muissa Euroopan kaupungeissa on aivan perinteisen mallin mukaan järjestäytyneitä *hijra*-/*khwajasara*-yhteisöjä. Erityisesti Euroopassa syntyneet ja kasvaneet sukupolvet suhtautuvat erilaisiin sukupuolidiskursseihin hyvin yksilöllisillä tavoilla. Perinteiset käsitykset *hijroista* ja *khwajasaroista* ovat joillekin voimaannuttavia, mutta erilaisia käsityksiä myös yhdistellään ja niillä jopa tietoisesti leikitellään.

Jagiella pohtii kirjassaan omaa suhdettaan näihin vaihtoehtoihin tapoihin ymmärtää sukupuolta: Hän määrittelee itsensä useassa yhteydessä transnaiseksi. Hän kertoo kuitenkin myös, kuinka oli päässyt naisilta kiellettyyn pyhättöön ilmoittamalla, ettei ollut nainen vaan *khwajasara*. Jagiellan mukaan ilmoitus oli tuntunut luonnolliselta ja oikealta kyseisessä kontekstissa, vaikka kotimaassaan Saksassa hän loukkaantuisi syvästi, jos joku kiistäisi hänen olevan nainen.

Lukutilaisuudessa Jagiellalta kysyttiin, kuinka hän sovittaa yhteen binääristä transdiskurssia ja eteläaasialaista ajatusta kolmesta sukupuolesta. Jagiella vastaa, ettei hän sovita, vaan hän ainoastaan on se, kuka on. Jagiella sanoo, ettei ole kiinnostunut sijoittamaan itseään kiinteisiin luokituksiin, koska loppujen lopuksi jokaisella ihmisellä on aivan omanlaisensa sukupuoli-identiteetti.

Jagiella kritikoit kirjansa sivuilla kansainvälisiä HLBTI-järjestöjä, jotka pyrkivät edistämään seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemaa Intiassa ja Pakistanissa, mutta eivät huomioi alueen perinteisiä käsityksiä sukupuolesta. Jagiella kertoo muun muassa nähneensä itse, kuinka järjestöjen aktivistit kertoivat *hijroille* näiden olevan todellisuudessa omasta identiteetistään hämmentyneitä homomiehiä. Ajatus *hijroista* ja *khwajasaroista* homoseksuaaleina on levinnyt laajemminkin yhteiskuntaan, ja yhä useampi eteläaasialainen näkee *hijrat* ja *khwajasarat* länsimaisten kategorioiden kautta. Tämä puolestaan uhkaa *hijrojen* ja *khwajasarojen* omaleimaista identiteettiä ja siten myös vakiintunutta paikkaa osana laajempaa yhteiskuntaa.

Jagiella korostaa, että kun tarkoituksena on edistää sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen asemaa globaalisti, pitäisi keskittyä käsitysten sijasta konkreettisiin oikeuksiin. Kysymykset esimerkiksi siitä, onko samaan sukupuoleen kohdistuva halu synnynnäinen taipumus vai sosiaalinen konstruktio tulisi toisin sanoen sivuuttaa ja keskittää huomio siihen, että ihmisillä on vapaus ilmaista sukupuolisuuttaan ja seksuaalisuuttaan ilman pelkoa syrjinnästä tai rangaistuksesta.

Haastattelussa Jagiella kannustaa myös pohtimaan, miten eri positioista voi toimia sukupuoli- ja seksuaalioikeuksien hyväksi. Jagiella kertoo, että saksalaiset opettajat pyytävät häneltä toisinaan esimerkiksi Koraanin kohtia, joita voisivat käyttää kyseenalaistamaan muslimioppilaidensa homofobisia asenteita. Tarkoitus on hyvä, mutta on eettisesti ongelmallista, jos opettaja, joka ei itse ole muslimi, käyttää valta-asemaansa islamin ”oikeiden” ja ”väärin” tulkintojen määrittelyyn oppilaidensa puolesta. Mitä opettaja sen sijaan voi tehdä, on tukea kokemusta yhteisestä ihmisyydestä; opiskelijat ovat esimerkiksi saattaneet itse kokea syrjintää, mikä voi auttaa heitä ymmärtämään, miltä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaama syrjintä tuntuu. Lisäksi opettaja voi tukea oppilaidensa omaa toimijuutta kannustamalla heitä suhtautumaan pohtivasti uskontoonsa ja lisäämällä tietoa islamin tulkintojen monimuotoisuudesta.

Uskonnontutkijana haavoittuvassa yhteisössä

Kun haastattelin Leyla Jagiellaa tätä kirjoitusta varten, kysymykseni koskivat ennen kaikkea uskontotieteen tutkimuskäytäntöjä ja erityisesti tutkimuksen tekoa haavoittuvassa asemassa olevien vähemmistöjen parissa. Kuten yllä totesin, *Among the Eunuchs* -kirja perustuu käsikirjoitukseen, josta piti tulla Jagiellan väitöskirja. Haastattelussa Jagiella kertoo luopuneensa väitöskirjan tekemisestä, koska kyseenalaisti saksalaisessa akateemisessa kulttuurissa keskeisen käsityksen tutkijasta todellisuuden objektiivisena havainnoijana. Erityisesti valkoinen cis-henkilö nähdään automaattisesti puolueettomana ja neutraalina, kun taas vähemmistön edustajan oletetaan helposti olevan puolueellinen – etenkin, jos hän tutkii omaa yhteisöään. Muslimin esimerkiksi ei uskota voivan tutkia islamia puolueettomasti.

Jagiellan mukaan jokaisella tutkijalla on jokin henkilökohtainen suhde tutkimuskohteeseensa, eikä kukaan täten ole neutraali ja ulkopuolinen tarkastelija. Oma suhde tutkimuskohteeseen on tärkeää tiedostaa erityisesti tutkittaessa haavoittuvassa asemassa olevia yhteisöjä. Jagiella kannustaakin uskonnontutkijaa ottamaan itsensä tutkimuskohteeksi ja analysoimaan sitä, kuinka

itse on muuttunut tutkimuksen myötä. *Among the Eunuchs* -kirja on hyvä esimerkki tällaisesta lähestymistavasta: Jagiella kertoo *hijroista* sen kautta, miten eläminen heidän kanssaan on vaikuttanut häneen itseensä ja muovannut sitä, mitä hän on.

Kun *hijroista* ja *khwajasaroista* kirjoitetaan tai opetetaan eurooppalaisessa akateemisessa kontekstissa, on suuri riski heidän eksotisoimiseensa. Myös tätä on Jagiellan mukaan mahdollisuus jossain määrin vähentää ottamalla oma itse tarkastelun keskiöön: Jagiellan kirjassa vieraita ja eksoottisia eivät ole niinkään *hijrat*, vaan Jagiella itse muuttaa vieraana *hijrojen* yhteisöön. Jagiella ei häivyttä itseään taka-alalle, *hijra*-yhteisön näkymättömäksi tarkkailijaksi. Hän päinvastoin tuo itsensä esille, ihmeteltäväksi. Eksotisoiva katse kohdistuu Jagiellaan itseensä, kun hänen kohtaamansa ihmiset arvuuttelevat hänen taustojaan: Hän on ”valkoinen hijra”, joka puhuu urdua hankalasti paikannettavalla aksentilla. Kuka hän on? Onko hän ehkä toimittaja? Kenties Afganistanista?

Kun Jagiella muuttaa *hijrojen* yhteisöön, hän on myös itselleen vieras. Tutustuessaan *hijrojen* elämäntapaan hän alkaa ymmärtää paremmin itseään.

Keskustelin Jagiellan kanssa myös uskontotieteilijöitä paljon puhuttaneesta insider/outsider-problematiikasta – siis siitä, onko parempi tutkia yhteisöä, joka on jollain tapaa ”oma”, vai yhteisöä, johon ei itse kuulu. Jagiellan mukaan kyseessä on pitkälti pseudoprobleema. Kukaan ei ole koskaan kokonaan ”insider” eikä kokonaan ”outsider”. Aina on jokin identiteetti tai muu tekijä, joka erottaa kahta ihmistä. Jagiellan tapauksessa valkoisuus ja korkeampi sosioekonominen asema ovat tekijöitä, jotka erottavat häntä niistä *hijroista*, joiden parissa hän asui.

Aina on kuitenkin myös jotain, joka yhdistää kahta ihmistä. Jos kahdella ihmisellä ei olisi yhtään mitään yhteistä, kommunikaatio heidän välillään olisi mahdotonta.

Mietin pitkään, kuinka päättäisin tämän tekstin. Kuinka saada aikaan jokin ytimekäs loppukaaneetti, joka tekisi oikeutta Jagiellan kirjalle ja keskusteluille hänen kanssaan? Lopulta totesin, että haluan antaa viimeisen sanan Jagiellalle (2022, 156) itselleen:

We need to talk in depth about specific contexts and the subtleties of discourse here. Is a ‘third gender option’, as in South Asia, better for transgender people than the binary that is still dominant in Western societies? For some people it is, for some it is not. The same is true vice versa. We will never be able to find an understanding of gender that will fit all. But we need to keep the discussion open and, while doing so, make sure that everybody is protected from insult, humiliation and violence.

Kirjallisuus

Ali, Kecia

2006 *Sexual Ethics and Islam: Feminist Reflections on Qur'an, Hadith, and Jurisprudence*. Oxford: Oneworld.

Cesari, Jocelyn

2013 *Why the West Fears Islam: An Exploration of Muslims in Liberal Democracies*. New York: Palgrave Macmillan.

<https://doi.org/10.1057/9781137121202>

El-Tayeb, Fatima

2012 'Gays who cannot properly be gay': Queer Muslims in the neoliberal European city. *European Journal of Women's Studies* 19/1: 79–95.

<https://doi.org/10.1177/1350506811426388>

Jagiella, Leyla

2022 *Among the Eunuchs: A Muslim Transgender Journey*. Lontoo: Hurst.

Kehl, Katharina

2020 'Did queer Muslims even exist?' – racialised grids of intelligibility in Swedish LGBTQ contexts. *Social Identities* 26/2: 150-165.

<https://doi.org/10.1080/13504630.2019.1671183>

Kugle, Scott Siraj al-Haqq

2010 *Homosexuality in Islam: Critical Reflections on Gay, Lesbian, and Transgender Muslims*. Oxford: Oneworld.

Whitaker, Brian

2006 *Unspeakable Love: Gay and Lesbian Life in the Middle East*. Berkeley: University of California Press.